

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, PARÁDI KÁLMÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Ovár. Bástyautca 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútcá, 7. sz. a.) küldendőek.

A felekezeti iskolák kiközösítése.

II.

(Befejező közlemény.)

Jeleztük már néhány vonással, hogy miért nem tarthatjuk alkalmasnak az időt, a melyben élünk, arra, hogy még a módosabb egyházközségek is most adják fel és szüntessék meg iskoláikat. A felmerült kérdés azonban sokkal fontosabb, mintsem hogy a cikkünk I. részében elmondottakkal napirendre térhetnénk felette. Nem lesz tehát talán üres szalmacsépelés, ha egy pár oldalról megvilágítjuk még: minő hátrányai s káros következtései lehetnek a tömeges kiközösítésnek?

Gondolkozó emberek előtt nem kell sokat bizonyítgatnunk, hogy e hátrányok és károk első sorban éppen az egyházakat érintendik. Kétségbe vonhatatlan ugyanis, hogy az iskolák voltak minden időben az egyházak veteményes kertjei s védelmező bástyái; tehát ezek voltak az ő extensiv és intensív terjeszkedésük s hatalmuk fő-fő eszközei. Ezért a mely vallás nem tudott vagy nem akart iskolákat állítani; el is tűnt, el is enyészett — már a keletkezése után csakhamar s minden nyom nélkül — a föld színéről.

Az is elvitázhatatlan, hogy iskolák nélkül soha sem lett volna az egyházaknak az a hatásuk az emberiség fejlődése-, nevelése- s mivelődésére, a mivel idáig dicsekedhettek s dicsekedhetnek. S nincs-e többé szükségük e hatásra, hogy oly könnyedén akarnak lemondania gyakorlásának még csak az igényéről is? S erről éppen akkor, a mikor hatalmuk egyre gyengül, s tekintélyük már-már tűnedezik!

Valóban nem tudjuk: balvégzetük, vagy Nemesiük kergeti-e őket hanyatt-homlok lefelé azon a lejtőn, a melyen megindultak; de azt fájlalva tapasztaljuk, hogy e „vad rohauatban“ egyre rángatják le s vonszolják magok után dicsőségük oszlopait a tetőről, a melyen egykor mint a „világ világossága“ állottak.

Ne higgye azonban senki, hogy mi ebben az egyház világi hatalma s külső tekintélye enyészett siratjuk. Nekünk csak az fáj az egészben, hogy a tömeges kiközösítéssel tetemesen megapad a mivelttség terjesztő tényezők száma, s ez apadással fokozatos arányban gyengül a megmaradókénak hatása is. Értjük ez alatt azt, hogy a mig eddig egy-egy népesebb községben 2—3, a városokban pedig néhol 4—5 erkölcsi testület — azaz ugyananynyi felekezet — is tartott fenn népiskolát, ezután ez iskolák gondja mindenütt csak a községekre szárad. Ez pedig csak fontos dolog nálunk, a hol, kivált az utóbbi időben, aránylag különben sem igen sok ember édeklődött az iskolák ügyei iránt. Valamint fontos az is, hogy a tömeges kiközösítéssel oly tényezők szorúlnak le a térről, a melyek, ha hiányosan is, de nagyjában legalább már is birtak azon eszközökkel, a melyekkel, egy kis jóakarató buzgalom mellett, továbbra is sikerrel mivelhetik vala azt.

Hiszen menynyi vagyon volt és van ma is a felekezetek kezén a végre, hogy tanítókat fizessenek; taneszközöket szerezzenek; szegény és jó igyekeztű tanulóknak könyveket, jutalmakat s ösztöndíjakat adjanak belőle, — szóval, hogy iskolákat tartsanak fenn vele! Akarhatjuk-e, hogy holt töke legyen

ezután mindebből, s ezzel együtt abból is, a mi az iskolákra még ennél is többet ért: a hivek áldozatra kész buzgalmából, a jó ügyek ezen élő tőkéből s kiapadhatatlan segélyforrásából? Pedig, a mint az eddigi tapasztalat bizonyítja, a kiközösítés után — legalább az iskolára nézve — az lesz annak nagy részéből; vagy az utóbbinak áldott cseppjeivel, s néha éppen csergedező patakocskáival együtt más felé fordul, s — fájdalom! — gyakran oda, a hol csak „hegyre hordja a földet.“

Nem írtuk volna le e kemény szavakat, ha anynyiszor nem tapasztaltuk volna, hogy nem a tanügy emelésének érdeke, sőt még nem is a sokat hangoztatott létért való küzdelem és önfenntartási ösztön; hanem legtöbbször csak a gondoktól és terhektől való szabadulás reménye, sőt néha éppen kapzsiságig fajult lukratív érdekek vezették még a módosabb egyházakat is abban, hogy feladják s kiközösítsék iskoláikat.

De roszszúl számítottak, s bizonyára lakolni is fognak érette! Sőt többen már is lakolnak. Igen azaz, hogy egy idő óta napról-napra mind jobban kezdik érezni, hogy azt a községi iskolát sem adják ám ingyen! Nem bizony, kivált a mióta az államnak is megreccscent vagy legalább megrekedt a biztató szava! Aztán meg: a mióta a falú ládájában sem igen van, mit kapargatni. (Honnan is lenne, a mikor „az áldott jó időkben“ anynyit markolásztak ki belőle még abból is, a mit be sem is vettek?!)

Nagy baj biz' ez! De legalább egy tanúságot szereztek vele a bölcs presbyter urak. Megszerezték azt, hogy hiába mondtak le az iskolájukról, mert mégis csak nekik kell azt fenntartaniok, akár úgy mint községnek, akár úgy, mint az állam polgárainak. (Bizony: csak nem is terhatják fenn helyettök a — chinaiak!)

Sőt még úgyabban! Mert eddig adtak az iskolájukra anynyit, a mennyi tetszett; most meg rónak ki reájuk érette anynyit, a mennyi kell. S méltán érzik, hogy ez a „kell“ most jóval többet huz ki a zsebből, mint a mennyit — legalább szegyzsemre — kiszúrt belőle néha a „tetszett.“ Sokat haladott azóta a világ; s ki tehet róla, ha ők szép szerével nem akartak haladni vele!

De hogy nem!... Hiszen még ők kiabálták a lehangosabban, a mikor állandó kamatra felosztották maguk között a régi iskola pénzeit s kivették

pótom bérbe az ő földjeit, hogy: nekünk új iskola kell. Nó: most meg van az új iskola! Meg; s még se tetszik. Pedig szép egy épület! Pestről küldötték le hozzája a tervet, a vármegye inzellérje mérte ki számára a helyet, s aztán eljött a székvárosból egy gazdag vállalkozó, a ki hozott magával sok pénzt, sok embert, s ezzel az erővel 2—3 hónap alatt úgy nyélbe ütötte a dolgot, hogy a falú ezermesterei még ma is tátják belé a szájukat, hogy náluk nélkül hogy építhetett valaki az ő szülötte helyükön ilyen palotát.

Hanem a falú esküdt férfiai s jobb gazdái nem voltak ám ilyen éhletetlenek mindenütt! Ők, a legtöbb helyt, a mit csak lehetett, ötszörös, hatszoros árban adtak el a „májister“-nek. S hogy több pénz csikarhassanak ki tőle, még a község részéről megígért ingyen munkaerő s ingyen anyag legnagyobb részét sem adták meg. „Ezzel legalább megcsaltuk a németet!“ hitték s hirdetik talán még maig is. Persze az nem járta meg az eszöket, hogy az a német (ha ugyan német volt) ezt is mind felszámította, s „mehr Arbeit“ czimén meg is vette jó busásan ennek az árát is a községen, vagy az államon.

Ezek: „a régi jó idők“ illusztrációi! Nem gúny képpen örökítök meg, hanem csak azért, mert sok tanúság rejlik beunök. Bár tudnók megérteni s felhasználni!

Attól tartunk azonban, hogy még nem fizettük meg eléggé a tandíjt. Hogy is fizettük volna, hiszen előre, sőt még a maga idején is, ritkán fizet a magyar ember! Mi peddig eddigelő még csak a bevezetésén is alig vergődünk túl annak a nagy könyvnek, a mit úgy hínak, hogy állami közoktatás. Ezután következnek még a nehezebb fejezetek, a melyek címei körül-belől ezek lesznek:

I. A felekezeti áldozatkésztség teljes megszibbadása, kihalása.

II. A községek és állam túlterhelése.

III. Az iskolák számának apadása, s a megmaradók között a verseny csökkenése.

IV. Állami s közigazgatási centralizatio s bureaucratismus a tanügy terén. S végre jöhet

V. fejezetnek: A politikai viszonyok kedvezőtlenekké változása esetén beállható veszedelem.

Adja isten, hogy csak címből ismerjük mind-
ezt, s ne kelljen közülök egyet se egészen kitanul-
nunk és átszenvednünk!

De hogy ettől menekülhessünk, e végre telje-
sen át kell alakulnia hazánk közvéleményének abban,
a mit tanügyi politikának neveznek. Az első lépés
erre, hogy ne hirdessük többé, hogy Magyarország
népoktatása ügyének haladása csak akkor lesz biz-
tosítva, ha népiskolái mind ki lesznek közösítve. Az
eddig szerzett tapasztalatokból ítélve úgyis nagyon
későn érhetnők meg ezt! Ugyanis a közoktatási mi-
niszternek hazánk közoktatása állapotáról legújabbán
kiadott jelentése szerint az 1876-ik évben a magyar
állam területén (nem foglalva be a társországokat s
Dalmáciát) 15,388 népiskola volt. Ezek közül állami
és községi 1,481; ellenben felekezeti 13,907.
Tehát eddig még 9%-et sem tesz az összes álla-
mi és községi népiskolák száma! Pedig, a mint vi-
szonyaink mutatják, ezután még anynyit is nehezen
áldozhat az állam, mint a menyinyit áldozott eddig,
e célra.

Tagadhatatlan tehát, hogy még jó ideig lesz
nagy szükségünk felekezeti iskolákra. Ezért nemcsak
kár, hanem nagy bűn is lenne ezek hitelét elkop-
tatnunk, eljárásunk. A gyengéket és roszzakat
igenis ösztökelnünk kell, hogy erősödjenek és legye-
nek jók; hanem ezt nem úgy érjük el, hogyha min-
dig csak azt feszegetjük: ezek [nem lehetnek jók
soha!

Miért ne?... Hát nem ezek képezték-e Ma-
gyarországnak majdnem minden emberét, az egysze-
rű írni s olvasni tudóktól fel egész a tudósokig és
bölcséig, egész a legközelebbi időig? Aztán nem
birjuk-e már magában a népoktatási törvényben a
garantiáit annak, hogy ha fenn akarnak állani, ép-
pen oly jó intézetek legyenek ezek is, mint akár
az államiak és községiak? Utánna kell hát csak néz-
ni éber szemmel, s abban kell működni vállvetett
buzgalommal, hogy hajtassék végre már valahára ko-
molyan ez a törvény: s majd megszűnik, vagy leg-
alább apadni fog a felekezeti iskolák ellen is a sok
méltatlan és jogos panasz!

És itt nyílik már szép tér a tanfelügyelőknek
az eddig kiváló előszeretettel felkarolt extensiv mű-
ködés helyett, a miatta sok helyt nagyon is elha-
nyagolt intensiv működésre. Arra is kaphatnak ugyan
még ezután is tért, de erre már csaknem önként ki-

nálkozik majd mindenütt az alkalom. S mi a ma-
gyar tanügy komoly érdekei nevében kérjük: ragad-
ják meg ezeket is, a hol csak tehetik. Ne csak azt
tekintsék érdemnek, hogy 5—6 megszüntett feleke-
zeti iskola helyébe állítanak egy év alatt ugyanany-
nyi községi, vagy állami; hanem adjanak valamit
arra is, hogy évenként hányat tudnak lábra állítani
— kiközösítés, vagy az állam terhére való átvétel
nélkül is — a felekezeti gyengébbjei közül. Higy-
jék meg: kevesebbe kerül ez, s mégis nagy hasznot
tesznek vele. Nagyot már csak azért is, mert a leg-
fontosabb joggal — az autonomia jogaival — járó ön-
fenntartás elvét és kötelességét szentelik meg s erő-
sítgetik vele abban a népben, a melynek talán a
legnagyobb szüksége van erre. Hosszú hát ez irány-
ban is, és pedig ne csak intéssel, dorgálással s fe-
nyegetődzéssel; hanem biztatással, bátorítással, rá-
beszéléssel, tanácsal, s ha kell: tettleges segély-
lyel is! Mindezekre alapot és jogot ad nekik maga
a törvény, s az ő cikkelyei közé beigtatott állami
felügyelet; a munka és a kivitel terén pedig segít-
ségre találhatnak a felekezeti és községi iskolaszé-
kekben, a közelebről kinevezett iskolalátogatókban,
sőt — okkal-móddal — még a felekezetek és közsé-
gek képviselő testületeiben is.

A felfejtettek és érintettek szellemében óhajtánók:

1. Hogy az egyházközségek és felekezetek ez-
után ne szánják rá nagyon könnyű szerrel magu-
kat iskoláik kiközösítésére; hanem tartsák fenn s
gyarapítsák és virágoztassák közülök különösen az
életre valókat továbbra is, s a menyinyiben csak le-
het, önerejükön, azzal a buzgósággal és áldozatkész-
séggel, a melyek kötelezettségével őseiktől öröklötték
e szent hagyományukat.

2. Ott, a hol a felekezet egész buzgósággal s
a rendelkezésére álló segélyforrások minden nemének
felhasználásával megtesz ugyan mindent iskolája
jó karba helyezésére, de ereje arra mégis elégtelen,
menjen segítségére e nemesen buzgólkodónak az il-
lető politikai község, s ha kell; az állam is. Mind-
kettőnek kevesebbjébe kerül egy már berendezett is-
kolának a felemelése és segélyezése, mint egészen új-
nak a felállítása, berendezése és fenntartása.

3. Mindezekben pedig ne a kicsinyes irigykedés,
a hatalmaskodási féltékenység, vagy a helyzet ki-
zsákmányolása legyen a biztató és vezérlő szellem;
hanem a jó iskola érdeke, s annak meggongolása és

tudata, hogy így teljesítjük igazán az emberi és hazafiúi kötelességek egyik legnemesebbikét!

Dixi- et salvavi animam meam!

Váradi Károly.

Pályázat.

Az „Eötvös-alap“ központi gyűjtő-bizottsága alapszabályainak értelmében az 1878-ik évi január közepéig begyűlt adományok és rendes évdíjak összegének feléből egy kétszáz forintos-, hat száz forintos ösztöndíjt, két száz forintos- és egy ötvenforintos segélyt alkotott, s felhívja az illetékeseket, hogy ezen ösztöndíjak és segélyösszegek elnyerése céljából a magyarországi tanítók II. egyetemes gyűlésének 50-es bizottságához intézendő folyamodványukat f. 1878-dik évi május elsejéig alolirothoz küldjék be.

1. A 200 frtos, valamint az első 100 frtos ösztöndíjra pályázhatnak a budapesti és kolozsvári egyetemeken tanuló azon ifjak, kiknek szülői magyarországi népiskolában, polgári iskolában, képezdében, vagy kisdédóvó-intézetben mint tanítók vagy tanárok működnek, az Eötvös-alaphoz évidijaikkal rendszeren hozzájárultak.

2. Az öt 100 frtos ösztöndíjakra a főgymnasiumok és főreáltanodák felsőbb osztályaiban, képezdékben, vagy akadémián tanuló oly ifjak pályázhatnak, kiknek szülői az 1. pontban említett intézetekben működnek s az Eötvös-alapnak évdíjas tagjai.

3. A két 100 frtos és az 50 frtos segélyért szegénysorsú, keresetképtelen tanítók vagy ezek özvegyei, esetleg nyomorék árvái folyamodhatnak.

Az ösztön díjakért folyamodók mellékelni tartoznak:

a) tanulmányaikról, magaviseletük- s előmenetelükről szóló s az illetékes intézet által kiállított bizonyítványokat;

b) azon tanítói egyelet vagy iskolai hatóság ajánlatát, melyhez szüleik tartoznak;

c) arról szóló okmányt, hogy szülőik az Eötvös-alaphoz évdijaikat az alap keletkezésétől vagy hivatalba lépésüktől fogva rendszeren befizették. (Ezen okmányokért az illetők a vidéki gyűjtőbizottságokhoz vagy az Eötvös-alap titkári hivatalához — Lutzenberger Ágost, Budapest, VII. ker., Dobutca 8. sz. — forduljanak.)

Az alapszabályok értelmében az ösztöndíjak és segélyek — a különben jogosultaknak — nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül fognak odaitéltetni.

A folyamodók közül azok, kiknek szülői az Eötvös-alapnak keletkezésétől — 1876. jan. 1. — vagy hivatalba lépésüktől fogva rendszeren tagjai, hasonló minősítvény mellett előnyben részesülnek.

Az odaitélt ösztöndíjak a II. egyetemes gyűlés 50-es bizottságának f. é. pünkösti gyűlése után, az il-

lető tanintézetek dékánja vagy igazgatói által láttamozott nyugta mellett személyesen az Eötvös-alap pénztárnokánál — Örley Jánosnál (Budapest, VIII. ker. Őszutcai közs. népiskola) vehetők fel. Kivánatra azonban posta útján is megküldetnek.

Péterfy Sándor,
elnök.

Lutzenberger Ágost,
titkár.

Hogyan lehetne a tanulók rendes iskolabjárását, és a teljes hatosztályú népiskola bevezetését biztosítani? *)

Kétségbevonhatlan igazság, hogy minden embernek, legyen bármily szegény vagy alárendelt állásban; szüksége van bizonyos általános műveltségre és ismeretekre, melyek nélkül emberi és honpolgári jogáival saját és embertársa javára öntudatosan élni, kötelmeit kellően teljesíteni, szóval: hivatásának megfelelni nem képes.

Ezen általános műveltséget és ismereteket a nép gyermekeivel közölni és őket ezáltal az életre előkészíteni a népiskola hivatása és kötelessége.

Belátta ezt minden művelt és intelligens ember, azért alig találunk már ma civilizált államra, mely nem kötelezné polgárait arra, hogy gyermekeiket életkoruk bizonyos évkörében a népiskolába járassák.

E tekintetben szeretett hazánk sem maradt hátra. — Törvényhozásunk ugyanis már az 1868. évben alkotott első népnevelésügyi törvényben kimondotta, hogy: „Minden szülő vagy gyám köteles gyermekeit vagy gyámoltjait — ha neveltetésükről a házban vagy magán tanintézetben nem gondoskodnak — életidejük 6 évének betöltésétől a 12. év betöltéseig a népiskolába járattani. — Ha a szülő vagy gyám a kötelezett növendéket az iskolából visszatartja, ebbeli kötelességének teljesítésére komolyan figyelmeztetendő. És ha az e célra szolgálható erkölcsi eszközök felhasználása sikertelennek bizonyulna be s a tankötelezett növendék az iskolából továbbra is visszatartatnék: a kötelességét ekként teljesíteni nem akaró szülő vagy gyám első ízben 50 kr-ra, második ízben 1 frtra, harmad ízben 2 frtra és negyed ízben 4 frtra büntetessék az iskolai pénztár javára. Sőt ha még ezen négyszeri büntetés sem térítené a szülőt vagy gyámot kötelessége teljesítésére: akkor az illető iskolai szék erről tegyen a felsőbb iskolai hatóságnál jelentést, mely aztán az iskolától visszatartott tanköteles gyermek számára a községi hatóságnál külön gyám rendelését is szorgalmazhatja.“

Dacára annak, hogy ezen törvény szentesítése óta már majdnem egy évtized elmúlt és szigorú végrehaj-

*) Felkértünk, hogy e cikket vegyük át a „N. L.“-ból; s nyissunk mi is tért annak megvitatására. Mindkét kérésnek szívesen engedünk.
Szerk.

tása folytonosan sürgettetett, még most is fájdalommal kell tapasztalnunk, miszerint a szegényebb néposztályok, különösen a napszámosok, föld- és kézművesek ma is épp oly rendetlenül és hanyagul járatják — ha ugyan járatják — gyermekeiket az iskolába, mint azelőtt. — Az egyik azért nem küldi őket, mert nemcsak hogy könyveket és taneszközöket, de még a nélkülözhetetlen ruházatot sem képes számukra beszerezni, — holott minden vásár- és ünnepnap eldorbézol a kocsmában legalább egy pár forintot. A másik azért tartja otthon gyermekét, mivel beteg, — noha talán éppen akkor libákat, borjúkat, malacokat őriz, vagy futkároz a mezőn. A harmadik ismét más okkal áll elé. Szóval: mindenféle kicsinyes és kellően nem igazolható ürügyök alatt igyekeznek kibujni törvényszerű szülői vagy gyámi kötelességük alól. Sőt vannak olyanok is — mondjuk ki nyíltan — a kik magát a tanítót gyanúsítják azzal, hogy nem tudja vagy nem akarja a gyermekeket kellően oktatni, mert már öt, már hat év óta járnak az iskolába, és — mégsem tudnak semmit. Arra természetesen az ilyenek, akik saját bűnöket a tanítóra akarják hártani, nem reflectálnak, hogy ha öszszeszámítanak azon napokat, melyeken gyermekeik az iskolát — a szó teljes értelmében — látogatták: az 5—6 évből alig kerülne 2—3. És ez így megy — kevés kivétellel — országszerte, városban és falun egyaránt!

Már pedig — fájdalom! — olyan tölcserért még senki sem talált föl, a melylyel néhány hónap vagy akár év alatt valakinek fejébe lehetne önteni a tudományt.

De hát nem lehetne a tanulók rendetlen és hanyag iskolabajlását — a népiskolai oktatás sikerének ezen rákfenéjét — radicalisan orvosolni? Valljuk be őszintén, hogy a jelen népiskolai törvénnyel — nem. Mert — amint a tapasztalás igazolta és folytonosan igazolja — a törvénynek arra vonatkozó szakaszai nem felelnek meg céljoknak.

Ugyanis: mi haszna, ha a tanítók bejelentik is hétről-hétre a mulasztókat? A legtöbb helyen is leggyakrabban igen csekély vagy éppen semmi. És így a tanítók csak hiábavaló, haszontalan munkával terhelhetnek. A szülők vagy gyámok — a mint fönnebb esetteltük — különféle ürügyök alatt kibujnak a büntetés alól. Ha pedig ezt nem tehetik: ki iszsza meg ezen odiosus dolognak — melylyel önként és saját jókedvéből senki sem szeret vesződni — keserű levét? Ki más, mint a szerencsétlen bejelentő tanító! Tapasztalásból tudjuk, hogy falun gyakran az intelligens iskolaszék érdemdús elnöke és tagjai maguk járnak a gyermekek rendetlen és hanyag iskoláztatásában a nép előtt jó példával. Ha pedig ezzel ellenkezőleg cselekszenek és szívéükön viselik vagy plane előmozdítani kívánják az iskola érdekeit és javát, nagyon könnyen olyan elismerésben részesülhetnek, a melyre teljes életükben meg fognak emlékezni. Élethűn illusztrálja ezt a következő eset, melyet maguktól az illetőktől hallottam.

Bizonyos faluban az iskolaszék elnöke, alig hogy meg lön választva, minden rendelkezésére szolgáló módon sürgette a gyermekek rendes iskoláztatását és a mulasztók szülőinek megbüntetését. És mi lett az eredmény? Az, hogy az árulkodó tanítóval együtt utcahórszat dehonestáltatott és kevésbe mult, miszerint az aszszonyok által — meg nem veretett. Misem természetesebb, mint hogy ezen megtiszteltetés után ügybuzgóságuk azonnal a fagypontra szállt, és maradt minden — a mint régen volt.

Ilyen viszonyok és körülmények közt egyáltalán nem csodálhatjuk, hogy a népiskola 1. és 2. osztályai-ban nem ritkán 10—12 éves gyermekekkel is találkozunk. Ezt azonban, minthogy népiskoláink és népnevelésügyünk fölvirágzását gátolja, akadályozza, sőt lehetetleníti, tovább nem tűrhetjük, nem szabad túrnunk.

A közökt. ministerium ugyanis a törvény által rá ruházott jognál fogva megállapította a népiskolák tanszabályát és felosztotta az azokban tanítandó tantárgyak tananyagát hat évfolyamra, illetőleg hat osztályra. Ezeket tehát minden tanulónak okvetlenül be kellene végeznie. Mert mit használ, ha a tanulók a rendetlen és hanyag iskolabajlás vagy bármely más ok miatt alig képesek 12. évük betöltéséig — azaz a meddig tankötelezettségük tart — 3—4 osztályon átvergődni és kilépnek az iskolából, mielőtt megszerezhették volna maguknak azon általános műveltséget és ismereteket, melyekre mindenkinék kivétel nélkül, mint embernek és honpolgárnak, nélkülözhetetlen szüksége van? A mint az élet, a mint a tapasztalás igazolja — méregkeveset.

Ha tehát igazán és őszintén óhajtjuk, hogy népiskoláink a kor kívánalmának színvonalára emelkedjenek és hivatásuknak tökélyesen megfeleljenek, okvetlenül kell keresnünk, kell találnunk módot, mely által a gyermekek rendes iskolába járását és a teljes hatosztályú népiskola bevégzését biztosíthatjuk.

És ez nem is oly nehéz, minőnek első tekintetre föltűnik.

Ha a törvényhozás kimondaná, hogy:

Mindazon tanulók, a kik a népiskola 4. osztályávégzik be 12. évük betöltéséig a népiskolának mind a hat osztályát. köteleztetnek még egy, esetleg két évvel tovább járni az iskolába;

ha ennek szigorú végrehajtásáért minden községben és minden iskolára nézve valakit, teszem azt az iskolaszéket, különösen annak elnökét, vagy a város polgármesterét, a falu biráját, a megyei kir. tanfelügyelő ellenőrzése és pénzbírság terhe mellett felelőssé tenné: meg lehetünk arról győződve, miszerint mindazok, a kik eddig gyermekeik rendes iskoláztatásával, a tanulmányokban való előmenetelével és kellő erkölcsi magaviseletével igen keveset vagy mit sem törődtek, ezután, kivált ha látnák, hogy nem tréfa, önként minden más kényszer nélkül fognak azokat iskolába járatni, tanköny-

vekkal és taneszközökkel ellátni. Miért? Mert folytonosan szemök előtt lebegne azon eshetőség, hogy ha nem végzi be gyermekök 12. évének betöltéseig a népiskola mind a hat osztályát, kénytelenek lesznek azt még egy, esetleg két évvel tovább járattatni az iskolába. A ki ismeri népünket, be fogja látni, hogy ettől jobban tartana mint bármiféle pénzbeli büntetéstől, mely alól kibujni mindig találna ürügyöt.

De ha a gyermekek mind rendesen tankönyvekkel és taneszközökkel kellően felszerelve járnának az iskolába, még akkor is nagyon célszerű és szükséges lenne a tankötelezettséget nem bizonyos évekhez, hanem a teljes 6 osztályú népiskola kellő bevezetéséhez kötni. Mert azt minden intelligens ember tudja, hogy a gyermekek tanulási képessége mily végtelenül különböző; hogy nincs osztály, melyben gyenge vagy nehéz felfogásuk nem léteznének, a kiket aztán a tanító — mivel a kiszabott tananyagot nem képes kellően elsajátítani — kénytelen annak ismétlésére utasítani. Igazolják ezt a közélettanodák, melyek bizonyára nem panaszkodhatnak a miatt, hogy osztályaik túltömöttek, vagy hogy tanulók nem járnak rendesen iskolába, nincsenek tankönyvekkel és taneszközökkel kellően felszerelve stb., és mégis kénytelenek azok egy részét megbuktatni.

Rendíthetetlen szilárd meggyőződésünk, miszerint mindaddig, míg a tankötelesek rendes iskolabjárása és a teljes hatosztályú népiskola kellő bevezetése biztosítva nem lesz, népiskola- és népnevelésügyünk általános emelkedése és fölvirágzása „*pium desiderium*“ marad.

Bizalomteljesen kérem tehát a tanító-egyleteket és mindazokat, akik népművelődésünk előmozdítását óhajtják, hogy erre vonatkozó és főnnebb kifejtett nézeteinket, becses figyelmükre méltatni, beható megvitatás tárgyává tenni és — helyeslés esetén a közokt. miniszteriumnál és országgyűlésnél törvénytétel és életbeléptetését kérelmezni méltóztassanak.

Somogyi Sándor.

KÖNYVISMERTETÉS.*)

Vezérkönyv a magyarnyelv tanításában.

Tanítóképezdék és néptanítók számára. Irta Madzsar János not gymn. ny. r. tanító. Budapest 1876. Kiadja Zilahy Sámuel.

A mint az anyanyelv tanításának szükségessége a népiskolákban általánosan elismervé lett, ezen tárgynak elemiessé tétele céljából azon vélemény is közönségesé vált, hogy ezt az olvasással szoros kapcsolatba kell hozni.

Igaz ugyan, hogy a közlött nyelvtani szabályokat ez uton lehet leginkább a népiskola növendékeinek begyakorolni, de ezzel a népiskolai nyelvoktatás célja

csak csekély részben van még megközelítve is. Itt ugyan is nem az a cél, hogy magasabb nyelvtani képzettségre tegyenek szert a növendékek, hanem hogy képesítessenek gondolataiknak helyes kifejezésére. E végből szükséges, hogy a nyelvtan szoros kapcsolatba hozassék az olvasmányok tárgyi kezelésével, az az, hogy az olvasmányok ne csak arra szolgáljanak, hogy abban a tanulók az adott nyelvtani ismereteket itt-ott szaggatva feltalálhassák, hanem a gondolat kifejezésére szolgáló mondat minden részletében megfeleljen a tanult nyelvtani ismereteknek, hogy így a nyelvtan mig alapul szolgálna már a kezdetnél a helyes gondolat kifejezésnek, addig annak célja is a tanulónak önkénytelenül öntudatává váljék. Ezt nemcsak a népiskola szüksége, hanem a népiskola többi tantárgyainak alaki célja is megkívánja. Mindinkább határozottabb alakban kezd ugyanis a rationalis oktatás amaz elve kifejezést nyerni, hogy a gyermekek tankönyv helyett a magok jegyzeteit használják;*) itt pedig az anyagi cél az alaki célnak kell kiegészíteni, különben ezen az újabban megjelent „Népiskolák módszertaná“-ban is kifejezésre talált utasításnak: „a tanító a tanoncok jegyzeteit gondosan átvizsgálja“ leglelkiismeretesebb teljesítése mellett sem lehet eredményhez jutni. Más részről ezen elv alkalmazásánál a nyelvtant tekinteten kívül hagyni annyit volna, mint annak fontosságát kétségbe vonni; mert ez azon feltevésre vezethet, miszerint ha itt tekinteten kívül hagyhatjuk a nyelvtant, mennyivel inkább mellőzhetjük a közéletben. Ezen kívánalomnak természetesen az anyanyelv jelen módszerének követése mellett nem lehet eleget tenni s egyelőre úgy látszik, hogy a jelzett szempontokat tekintetbe veendő az elemi oktatásnál helyesnek és okszerűnek elismert szintesis helyett az anyanyelv tanítása körül az analetikai tanmódot volna célszerű használni.

Azonban Madzsar, ezen az elemi tanügyhöz kitűnően értő tanférünk, szintetikus tanmód mellett is megmutatja szóbalevő tankönyvével, hogy miként lehet az elemi nyelvoktatás feladatát a főnnebb jelzett kívánalomnak megfelelőleg megoldani. Ezen valódi elemies irányú tankönyvnek fő alapelve az, hogy az anyanyelv már a kezdetnél arra adjon utasítást a népiskola növendékeinek, hogy mint kelljen helyesen és értelmesen beszélni. E végből mind a tanmenet meghatározását, mind a módszeres kezelést úgy eszközözi, hogy az itt nyújtott ismeretek összekötetésbe hozathassanak a többi tantárgyak alaki részével. Azért a mondattant egyelőre elválasztja a szótantól, az elsőt a II-ik és III-ik osztály, az utóbbit összekötve a mondattannal a IV-ik osztály tananyagául veszi fel. A mondattannak következő tanmenetét állítja fel: 1. Mondat. 2. Állítmány. 3. Alany. 4. Két állítmány, két alany. 5. Két alany, két állítmány.

*) Felolvastatott a „brassómezei tanító-egylet“ közgyűlésén.

*) Már e tételt mi ugyan nem írónk alá!

Szerk.

6. Kettőnél több alany és több állítmány. 7. Kiegészítő. 8. Helyhatározó. 9. Okhatározó. 10. Időhatározó. 11. Eszközhatározó. 12. Módatározó. 13. Célhatározó. 14. Anyaghatározó. 15. Jelző. III-ik osztály: 1. Fő és alárendelt mondat. 2. Mondatsorozat. 3. Alanyi mondat. 5. Jelzős mondat. 6. Czelmondat. 7. Okmondat. 8. Időmondat.

Első tekintetre nehéznek tetszik e tanmenetben felvett tananyag, azért sietünk megjegyezni erre, hogy az idevonatkozó meghatározásoknál gondosan el van kerülve a grammatikai forma. A mondat meghatározásánál például azt mondja egyszerűen a tanító: „A mit mondunk az mondás, mondat, hozzáadva természetesen az idetartozó helyesírási szabályokat. Az állítmányt így ismerteti; „A mit állítunk, az állítmány“ stb. Némelyek ép ezen akadnak fönn, a mi pedig véleményem szerint az elemi oktatás szempontjából nagyon is indokolt. Mert kérдем: öntudatosabban fogja-e fel a gyermek a mondatot ezen meghatározásban: „Ha gondolatainkat szavakba foglalva mondjuk ki, az mondat“, mint a fönnebbiben? Semmiképen nem, mert ezen meghatározást tárgyzó mondatok már túlhaladja a gyermek nyelvtani ismeretét és dogmaszerűvé válik. Azon ellenvetés, hogy ezen meghatározás mellett a gyermek egy szót is mondatnak tarthat, mert ezt is mondja, itt nem jöhet tekintetbe, miután a szó fogalma még nincs tárgyalva. Hogy a szótánból semmit sem vesz fel szerző, az a fönnebb kifejezett elvből történik, mivel t. i. a mellett, hogy ez sokkal elvontabb lévén a mondatannál, tanítása nagyon kevés képző hatással bír, a gyakorlatiság szempontjából e fokon nincs is rá szükség.

Feltűnő az is, hogy az állítmányt az alany előtt tárgyalja. Ez a mondat meghatározásának a gyermek felfogási képességéhez mért egyszerűségben találja indokolását. A mondat által mondunk valamit; mikor mondunk valamit, akkor állítunk is, tehát logikailag is következhetik a mondás után az állítmány tárgyalása. E mellett azon körülmény is indokoltá teszi ezen beosztást, hogy legtöbb mondatnál inkább felismeri a tanuló az állítmányt, mint az alanyt, s ez utóbbit legtöbb esetben csak az állítmány segítségével találja meg.

Nemcsak a gyakorlatiasság szempontjából, hanem azon sarkalatos oktatási elvnel fogva is: „könnyebbről nehezebbre,“ nagyon helyesnek tartom, hogy a kiegészítő és határozó mondatrészek a jelző előtt vannak felvéve, csak az az ellenvetésem van, hogy az időhatározó után nem a hely- és módatározót tárgyalja szerző. Ugy hiszem a gyakorlatban oly mondatok fordulnak elő legtöbbször, melyekben ezen mondatok vannak képviselve.

A mi a kivitelt eszközöz módszert illeti, az minden izében annyira elemies, hogy futólagos áttekintésre eltűnnek aggodalmaink a felvett tárgy nehézségét illetőleg. Már az egyes §-ok címeiből látható, hogy ke-

rülve van itt minden tudományos meghatározás. A begyakorlásra szolgáló mód tökéletesen megfelel a tárgy beosztásában követett elvnek, a menyinyben a közlött ismereteket nem összefüggés nélküli mondatokban, hanem összszemlélet utján szerkesztett olvasmányok által gyakorolja be. Ezen olvasmányok tárgya a második osztályban majd egytől-egyig az értelem-gyakorlatok anyagából van véve, így szolgál e két tantárgy egymásnak alaki célul. A mit ez eljárásnál különösen figyelemre méltónak tartunk az, hogy az összszemlélet alkotás által megszokja a gyermek a tan- vagy bármely más könyv olvasmányainak tartalmát tudatosan megfigyelni, azokról egy megfelelő képet törekszik magának alakítani, mi által a belszemlélet rendszeresen képződik olyanná, milyenre a tantárgyak teljes és tudatos felfoghatása tekintetéből minden gyermeknek szüksége van. Továbbá kezünkbe adja ez a kulcsot arra, miként kell a tárgyakat kézi könyv nélkül tanítani úgy, hogy ne csak értse a gyermek a tárgyat, hanem arról mit tud, helyes kifejezéssel számot is tudjon adni. A szakavatott tanító ugyanis úgy szerkesztheti össze összszemlélet alkotás utján a gyermekekkel a közlött tananyagot, hogy a gondolat kifejezésre szolgáló egymással összefüggő mondatok alakjai nyelvtani ismereteiknek tökéletesen megfelelnek.

Továbbá minden mondatnál alkalmazva van a megfelelő kötszó, melyeket gyakorlati tapasztalataim után szólva, még akkor sem tudtak a gyermekek helyesen használni önálló fogalmazásoknál, a mikor a nyelvtan minden szabálya fejökben volt s ez által azon mondatok, melyek a beszéd- és értelem-gyakorlatok tárgyalásánál szükségképen elő kell hogy forduljanak, mint pl. az összehasonlításoknál, különböztetéseknel, részletezéseknél és leírásoknál, mind tárgyalva vannak.

Hogy a szótánból ezen osztályokban azon ismereteket sem veszi fel, melyek helyesírási szempontból szükségesek volnának, nem azon okból történt, mintha ezeket az első osztályban kívánna tárgyalni, mert ekkor nem adná a betük és szótagok szabályainak ismertetését a IV-ik osztályban oly részletesen elő, mint a hogy azt teszi; hanem véleményem szerint azért, hogy éreztesse a gyakorlati tanítóval irva-olvasás tanítási módszerünknek hiányait. Azt akarja ugyanis értésünkre adni, hogy a magánhangzó, mássalhangzó, összetett mássalhangzó elnevezések és az ezen alapuló szótagolási szabályok nem az első osztályba valók, hanem az ezen tananyagban foglalt ismeretek közlése oly elemies módszer használásával történjék, mely úgy a természetszerűségnek, mint a gyermek lelki állapotának leginkább megfelel, mely eljárás mellett lehető volna a szótánból is felvenni oly előismereteket, melyek a helyesírásnak alapjául szolgálnának addig is, míg a nyelvtan ez elvontabb részének öntudatos felfogására képesek lesznek a népiskola növendékei. Szóval, az irás-olvasás tanításában azon rendszert óhajtja követni, melyet egy-

letünk is a normál szavak rendszerét ismertette helyesnek nyilvánított. Azonban a hézagot, mely e tekintetben az 1-ső és következő osztályok nyelvtanítása közt létezik, könnyen lehet pótolni.

A fönnebbieken kifejezett álláspontunkból kifolyólag azon ellenvetések legtöbbször, melyek ezen tankönyv rendszere ellen felhozattak nem oszthatjuk, pár megjegyzésünk azonban mégis volna. A mint fönnebb kifejeztük, a közlött nyelvtani ismeretek begyakorlását eszközölő eljárásnak azon tekintetből tulajdonítunk nagy fontosságot, hogy így a többi tantárgyak alaki céljára nem csak figyelemmel lehetünk folytonosan, hanem az e nemű munkánk sikerét határozott methodikai elveken alapuló eljárás által biztosíthatjuk. E végből kívánatos volna, hogy a III-ik osztály példatárába felvett olvasmányok ezen osztály többi tantárgyainak anyagát tartalmaznák, még pedig a földrajzra kellene tekintettel lenni, hogy ez uton a népiskola ezen szerintem legnehezebb tárgyának főfogalmairól annál állandóbb képet nyerjenek a növendékek.

Továbbá nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy a II-ik osztály számára szánt példatár 4. §-ban ezen mondatban: „A széknek van karja, az asztalnak nincs“ alanyt ezt a szót: „széknek“, veszi szerző. Ez, úgy hiszem, az ezzel egyértelmű német mondat részeinek meghatározásán alapszik. „Der Stuhl hat eine Lehne“ német mondat alakja egészen más természetű, mint ugyan ezt a gondolatot kifejező: „A széknek van karja“ magyar mondaté. Igaz, hogy a természetesség elvének ezen meghatározás leginkább megfelelné, mert a fő dolog a miről beszélünk a szék és az asztal, a gyermek is természetes észjárásánál fogva így tudja ezt, de ezen elvnek csak a merev rendszerességet, a szabályt, mely határozatlanságra vezet, soha sem szabad áldozatul hozni.

Népiskolai nyelvtanításunk elemiessé tétele céljából különösen ajánljuk e tankönyv rendszerének tanulmányozását pályatársaink figyelmébe.

Török Sándor,
brassói áll. tanító.

VEGYESEK.

— Losonczy László és Mikler Sámuel nagy-körözi tanárok egy nagy fontosságú, hézagot pótló műveckére hirdetnek előfizetést. E munka címe: „A tanító mint orvos“, s dr. Ruzicska hason című kitűnő német művének a fordítása. Az eredeti alig másfél év alatt négy kiadást ért Ausztriában. A mű 40 díszes fametszetű ábrával van ellátva, s világos és népies nyelven ismerteti az emberi test szervezetét, a különböző gyermekbetegségeket, a szülők és tanítók által ily esetekben rögtön nyújtható segínyt, az egészség törvényeit stb. Melegen ajánljuk e hasznavehető műveckét úgy a szülők, mint a tanítók figyelmébe. Előfizetési ára 50 kr., mely összeg a fordítók bármelyikéhez N.-Körözsre küldendő.

— Felhívás a Paedagogiai Társaság ügyében. Az elmúlt év végén megalakult „Paed. társaság“ a paed. mű-

veltség terjesztését tette feladatává. Szolgálni kíván a paed. irodalomnak, s tájékozni akarja a paed. kérdések állása felől a szakközönséget. Célja elérésére egyelőre a következő eszközöket óhajtja felhasználni: 1. Havonként felolvasó gyűléseket tart; 2. „Évkönyvet ad, melyben a társulati üléseken felolvasott jelesebb értekezéseket közli s a bel- és külföldi paed. tudományosság állásával s a társasági élet egyes mozzanataival fogja megismertetni az olvasókat. Ha azonban, mint szívesen hiszszük, a társaság tagjainak száma az 500-at eléri, akkor a társaság kitűzött célja érdekében „könyvkiadó vállalatot“ indítand meg. A „könyvkiadó vállalat“ adni fogja a jelesebb külföldi paedagogok nevezetesebb műveit, de fejlesztendi különösen a hazai paed. tudományos irodalmat. A „Paed. társ.“ meg fogja iratni a magyar nevelés és oktatás történetét s figyelmet fordítand a paed. tudomány összes ágainak emelésére, s oly művek iratása céljából, melyek ezt eszközölhetik, pályadíj-alapítványokat is hálával fogad. A „Paed. Társaság“ azonban célját csak a szakközönség tömeges részvételével lehet elérni. Ez okból bátorkodunk felkérni mindazokat, kiknek a nevelésügy szívében fekszik, s különösen pedig a tanárokat, tanítókat, tanító-testületeket, tanító-egyleteket stb, hogy e társaság ügyét tegyék magukévá, lépjenek be tagjai sorába s annak céljait pártolják és segítsék elő. A „Paed. Társ.“-nak tagja lehet minden tanügybarát, ki egyszer mindenkorra 50 frtot (alapító tag), vagy három évi kötelezettséggel évi 3 frtot (rendes tag) fizet a társulat céljaira. Budapest. 1878. január. P. Szathmári Károly elnök, dr. Kiss Áron titkár.

— Nyilvános nyugtatványok (Folytatás.) a „Csallád és iskola“ 1877-ki folyamára fizettek:

a) egész évre 3 frttal.:
297. Nyárádi Dénes tan. M.-Ludas. 298. Józsa Mihály tan. Brassó. 299. Szentpéteri János tanító Bethlen. 300. Simon Elek kir. tan. és Kolozsvár városa polgármestere. 301. Stöger Béla állami képezd. zenetanár helyben. 302. Benedek Áron áll. képezd. tanár. Deák Albert Köpecz.

b) 1877. II-ik felére 1 frt 50 krajával:

203. Szathmári Király Pálné urasszony Miskolcon. 304. Szentgyörgyi Lajos néptanító helyben. 305. Benkő János tanító S.-Szt.-Györgyön. 306. Faluvégi András tanító Árkos. 307. Melik Kristóf kereskedő S.-Szt.-Györgyön. 308. Adorján Miklós tan. Csurgó. 309. Czeglédvidéki tanító-egylet Czegléd. 310. Bács György tornatan. B.-Hunyad. 311. Koleszár Lajos tanító B.-Hunyad. 312. Török Áron unit. lelkész Felső-Rákos. 313. Alszeghi Lajps tan. Csáktornyan. 314. Csulak Lajos tan. M.-Valkó. 315. Löv Leontin kisasszony fröbelintézeti tanítónő helyben. 316. Szabó Sándor tanító Bethlen. 317. dr. Jenei Viktor egyetemi tanár helyben. 318. Tulogdi Pál tanító Vargyas. 319. Vajna Sándor kir. tanfelügyelő S.-Szt.-György 320. Sárdi Imre tanió Kövend. 321. Gáspár János kir. tanfelügyelő Nagy-Enyed. 322. Víz Ferencz főreáltanodai tanár Körmöczbányán. 323. Erdődi János képezd. igazgató Kassa. 324. Kallós József ur Zilahon. 325. Bőjthe László rom. kath. tan. helyben. 326. Spengel Ede ev. luth. tan. helyben. 327. Rieger Imre rom. kath. főlelmi tan. helyben. 328. Kauryaro Mihály vezértanító Maros Ludas. 329. Haytmann Pál ur V.-Hunyad. 330. Bartalics Ilona kisasszony tan. Sz.-Keresztur. 331. Dávid Lotti kisasszony tan. Brád. 332. Népevelők pesti egylete Budapesten.

Kolozsvárt, 1878 feb. 12-én.

Propper Ferenc,
egyleti pénztárnok.